

Могилянської академії / Стратий Я., Литвинов В., Андрушко В. – К.: Наукова думка, 1982. – 348 с.; *Транквіліон 1619*: Транквіліон Кирило. Євангеліє учительне / Кирило Транквіліон. – Рахманів, 1619. – Арк. 170 зв – 176; *Трофименко 2014*: Трофименко Т. Орасторсько-учительна проза / Т. Трофименко // *Історія української літератури*: у 12. Т. 2: Давня література (друга половина XVI – XVIII ст.). – К.: Наукова думка, 2014. – С. 154-165; *Brzozowsk 1875*: Brzozowski Mieczyslaw. Teoria kaznodziejstwa (wiek XVI – XVIII) / Ks. Mieczyslaw Brzozowski // *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*. – Lublin: KUL, 1975. -Т. II, cz. I. - S. 361-428; *Nowak 2008*: Nowak Alicja Z. Człowiek wobec wieczności / Alicja Z Nowak. - Kraków: Collegium Columbinum, 2008. – 222 s.; *Panuś 2007*: Panuś Kazimierz, ks. Historia kaznodziejstwa / Ks. Panuś Kazimierz. - Kraków: Salvator, 2007. – S. 235.

В этой статье рассматриваются похоронные проповеди таких авторов XVII века, как Мелетий Смотрицкий, Кирилл Транквиллион Ставровецкий, Касиан Сакович, Захария Копыстенский, Игнатий Старушич, Петр Могила, Антоний Радивиловский, Лазарь Баранович. Автор статьи приходит к выводу, что эти проповеди информируют читателя и о литературных вкусах, и об идеале человека того времени. Он, в соответствии с проповедями, – человек верующий, воцерковленный, качественно исполняет свой общественный долг, защищает Отчизну. Человек в этих проповедях соответствует сарматскому этическому идеалу.

Ключевые слова: похоронные проповеди, идеал человека, барокко, сарматский идеал.

Світлана Бородіца, доц. (Тернопіль)

ББК 84.4 УКР
УДК 821.161.2

Проза Володимира Лиса в сучасному українському літературному дискурсі

У статті окреслюється феномен творчого мислення Володимира Лиса в контексті українського прозопису початку ХХІ століття, визначається сутність його естетичної концепції, що виявилася, зокрема, у жанрово-стильовому розширенні меж класичного роману.

Ключові слова: жанр, неомодернізм, поетика, роман, сімейна сага, стиль.

There has been investigated the phenomenon of Volodymyr Lys's creative thinking in the context of literary process of late 20th and early 21st century. The writer's aesthetic conception developing in genre and style expanding the boundaries of the classic novel was analyzed.

Key words: genre, modernism, poetics, novel, family saga, style.

Проза Володимира Лиса репрезентує якісно нові аспекти національного письменства. Її вивчення в контексті естетично-філософських параметрів неомодернізму та екзистенціалізму є одним із важливих завдань сучасного літературознавства. Сьогодні критики і літературознавці (В. Агеєва, О. Герасим'юк, М. Жулинський, О. Забужко, І. Зінчук, О. Клименко, В. Коротич, О. Кравчук, В. Погорецький, Т. Прохасько, Роксоляна Свято, Л. Скорина, Л. Якимчук та ін.) обсервують загальні проблеми творчого доробку В. Лиса. Літературознавчій рецепції романів-бестселерів «Століття Якова», «Соло для Соломії», «Іван і Чорна Пантера», «Країна гіркої ніжності» та ін. сприяють численні інтерв'ю письменника виданням «Високий замок», «Україна молода», «День», «Літературна Україна», «Голос України», «Українська літературна газета», «Слово Просвіти», популярним сайтам «Буквоїд», «Літакцент», «Друг читача», «Чтиво», «Газета UA».

В. Лис належить до покоління «вісімдесятників», відповідно, у його прозописемі експлікуються ознаки, характерні для творчості гідних представників цього покоління (Ю. Андрухович, О. Забужко, М. Матіос, К. Москалець, В. Неборак, Г. Пагутяк та ін.): філософська парадигма, історіософська заглибленість, вишукане метафоричне наповнення, ігрова поетика, ризоматичність та ін. Власне, письменництво стало головною константою В. Лиса, яка вповні розкриває складну організацію його особистості і з котрою він себе внутрішньо ідентифікує: на її тлі інші професійні статуси (журналіст, народний синоптик) виявляються ситуативними. Його надзвичайна працьовитість реалізується у постійному творчому процесі: «Айстри на зрубі» (1991), «Романа» (2001), «Маска» (2002), «Продавець долі» (2002), «Жінка для стіни» (2003), «І прибуде суддя» (2004), «Графиня» (2005), «Камінь посеред саду» (2007), «Острів Сильвестра» (2009), «Століття Якова» (2010), «Іван та Чорна Пантера» (2012), «Соло для Соломії» (2013), «Із сонцем за плечима» (2014), «Країна гіркої ніжності» (2015).

Опозиція «елітарної» та «масової» літератури, що домінувала в науковій думці від кінця XIX до XX ст., поступово еволюціонувала до розуміння самотутності і самоцінності

останньої. Ознакою сучасного літературного процесу є той беззаперечний факт, що масове письмо переважає за тиражами, читацьким попитом, жанровим різноманіттям. Водночас романи В. Лиса важко вписати у канони «маскульту», насамперед тому, що вони не є мелодрамами, детективами чи фентезі. Услід за Л. Скориною, вважаємо, що прозові твори митця «середньої» літературної ланки. Але це його жодним чином не принижує. Адже, з одного боку, він може зацікавити дуже різних читачів, з іншого – має низку прикмет якісного і справді цікавого тексту. Можливо, в сучасній українській ситуації потрібні саме такі тексти. Твори, які не відлякують читача: масового – ускладненістю форми, інтелектуального – примітивністю кітчу [Скорина 2001: 96]. Романістика В. Лиса демонструє жанрово-стильові новації: письменник творить достойні зразки якісної белетристики: від експериментальних жанрів до класичного епосу. Осмислення внутрішнього світу особистості, етнографічний колорит поліського села, мозаїчність сюжету, різні наративні стратегії, конструкції «текст у тексті», ігрові моменти, прийом фрагментації художнього світу та ін. – безперечні жанрово-стильові переваги романів прозаїка.

В. Лис часто дивує й інтригує читача оригінальністю художніх рішень. Як зазначає сам письменник, до прози він прийшов не відразу, а тому не випадково його тексти подекуди наповнюються ліричними та драматичними елементами, що органічно вписуються в композиційну структуру. У кожному романі («Айстри на зрубі», «Романа», «Маска», «Продавець долі», «І прибуде суддя», «Камінь посеред саду», «Століття Якова», «Острів Сильвестра», «Іван та Чорна Пантера»), а то і п'єсі («Господар нашого двору», «Полювання на брата») автор моделює складні життєві ситуації, химерно переплітає метафізичний і реальний хронотопи, у такий спосіб розкриваючи глибини людської душі, межу людського відчаю і самотності, вказуючи шлях до спасіння.

Письменник неодноразово ставав дипломантом Всеукраїнського конкурсу «Коронація слова», а найвищу нагороду конкурсу – I премію – він отримав 2008 року за роман «Острів Сильвестра». За словами белетриста, у ньому синтезовано чимало філософських проблем: «тут є й людина, яка від мерзоти життя

намагається схватися в слові, і людина, яка відтворює в реальному житті те, що було задумане як твір, і намагання стати собою, і рецензії, і лекції, і марева, і філософські розмови зайців» [Лис 2008: 466]. Справді, роману властиві постмодерністська поетика, модерна композиція, складні моделі чоловічих і жіночих персонажів, а також авторські експерименти у сфері жанру, оскільки «сучасний роман повинен мати багато внутрішніх складових, щоб його «помітили» і прочитали, читачеві вже не цікава «проста» передбачувана історія, йому видаються «тісними» класичні оповідні схеми» [Тюрдьо 2008: 15].

У жанротворчій площині романіст осягає нові можливості організації художньої форми, залишаючи основу традиційно романною. Так, у його прозовому доробку домінують повість-есе («Таємна кухня погоди»), психологічний трилер («Продавець долі», «Жінка для стіни»), динамічний детектив («Маска», «Графиня»), постмодерністський роман («І прибуде суддя», «Камінь посеред саду», «Острів Сильвестра» та ін.), родинна сага («Століття Якова», «Соло для Соломії», «Із сонцем за плечима»), мелодрама («Іван та Чорна Пантера»). У них автор намагається синтезувати елементи масового і високого письменства: його тексти унікальні потужною художньо-естетичною енергетикою і надзвичайно багатим духовним потенціалом.

Якісно новим етапом у творчості В. Лиса стала своєрідна діалогія «Століття Якова» та «Соло для Соломії», у якій він творчо переосмислює давню і шляхетну традицію західноукраїнської літератури: через непросту людську долю показати історичну епоху.

У романі «Століття Якова» органічно поєднано два дискурси – художній та документальний з метою активізації впливу на читача. У ньому письменник творить приватну історію, моделює індивідуальне її переживання, зображуючи неповторність і непрогнозованість кожної конкретної людської історії та протиставляючи такі сюжети стереотипним уявленням читача (Я. Поліщук). На рівні стилю можемо говорити про неореалізм, в якому поєднується традиційно реалістичне зображення повсякденної дійсності, соціальна проблематика і ускладнений психологізм, аналізуються боротьба антитетичних «я» в душі людини, причини і наслідки її відчуження в суспільстві.

Літературознавці відзначають оригінальний образ персонажа у романі, зокрема його «немонументальність», «негероїчність». Попри це автор у тексті постійно акцентує увагу на його динамічній і багатогранній сутності: на прикладі екзистенційного буття «маленької» людини – Якова Мех – він обґрунтовує внутрішню силу, природну мудрість, духовне багатство українців. Сюжетні акценти переносяться на відтворення суперечливої сфери почуттів, рефлексій, душевних порухів харизматичного персонажа. Волинське село, в якому народився і прожив Яків Мех, є своєрідною мікромоделлю світу, водночас воно далеке від епіцентру світових подій і прикметне в контексті національної історії. Життя персонажа на тлі історичних стихій зводиться до морального імперативу вижити за будь-яку ціну: «Велика війна гримотить над світом. Повзе через кордони, моря і річки, гори й ліси, і ніяка сила – ні Божа, ні людська – не годна її спинити. Серед страшної кривавиці стоїть він, простий, тико й того, що трохи грамотний поліщук Яків Мех, по-вуличному Цвіркун. Стоїть альбо рухається то в іден бік, то в другий. Його переставляють, мов пішака на якій дощці незбагненної гри чи, гірше того – здухують, як мурашу, що от-от можуть роздушити. Він сам рушає посеред тої смертельної крутаниці, намагаючись вижити івтекти. Втекти й вижити» [Лис 2012: 140-141]. Власне, роман «Століття Якова» є індивідуалізованою версією історії України ХХ століття, яку розказано з перспективи «маленької» людини (Роксоляна Свято). Його концентричний сюжет акумулюється у призмі особистісних переживань персонажів, сюжетні елементи компонуються за принципом мозаїки, внаслідок чого мотиваційні чинники подій завуальовуються, а окремі частини тексту поєднуються за допомогою асоціативних зв'язків, що свідчить про вплив техніки кіномонтажу, якою В. Лис володіє досконало. На формотворчому й ідейно-тематичному рівнях «Століття Якова» домінують ретроспекції, які сприяють наративній динаміці, загостренню драматизму, розширенню часово-просторових меж, виступають важливим засобом образотворення, виконують сюжетотвірну функцію.

Роман «Соло для Соломії» – родинна сага, у якій автор описує історію трьох поколінь родини Рошуків; це своєрідний життєпис, де проблеми буття людини онтологічного і

гносеологічного характеру набувають загальнонаціонального і загальнолюдського звучання: «історія роду, що проростає в історію народу» (В. Лис). Поетика характеротворення відзначається складністю і глибокою продуманістю всіх елементів, що створюють цілісну і взаємодіючу художню систему («[Заспів](#)», «[Приспів](#)», «Finale»). Зокрема, письменник моделює складні життєві ситуації, нанизуює мікросюжети, міксує метафізичний і реальний хронотоп, щоб у такий спосіб змалювати людину в екзистенційному світі. Важливо, що мотивація поведінки персонажів роману «Соло для Соломії» визначається традиційними категоріями: любов і ненависть, життя і смерть, вірність і обов'язок, гідність і честь. У результаті головна героїня – Соломія – уособлює світлий образ душі України, яка, долаючи життєві колізії, залишається мудрою, сильною та непохитною. В. Лис, розкривши буття-екзистенцію української жінки з Полісся, якій випало жити у ХХ ст. з його проблемами й катаклізмами, переконливо називає Соломію своїм найкращим жіночим образом.

Жанрова специфіка роману «Соло для Соломії» реалізується і через бінарні опозиції, де домінує сакральне-профанне. Автор трактує рід як сакральну сферу буття персонажа: чим більше героїня усвідомлює фатальність свого існування, тим вона ближча до психічного епіцентру родинного космосу, де відчуття духовної спокути сприяє її очищенню та внутрішньому примиренню. Соломія – глибоко віруюча людина, в житті якої взаємодоповнюючі сфери профанного (земного), де вона здійснює помилки, та сакрального, яка демонструє глибину її ества, фокусують усі пориви та бажання: «По небі й то хмари плывуть, а десь там, у незвіданій, недоступній для ока височині – Бог і янголи. І неін янгол. Чи янголиця. Свята Саломея-мучениця, котра за віру християнську муки й смерть прийняла. Правда, казали батюшка, що була й інша Саломея. Тая, що голову Івана Христителю захотіла. Чи то не Саломея була? Щось у голові переплуталось. ... Що значить це слово? Що вона сама значить на сім світі?» [Лис 2013: 78].

Співвідношення категорій сакрального і профанного переводить твір В. Лиса у філософсько-етичну площину, виконуючи функцію зв'язку з минулим. Утвердження культурних цінностей та ідеалів відбувається через конструювання образу

Соломії як носія духовних і моральних чеснот, які іманентно їй притаманні. Основним втіленням категорії сакрального стає кохання, яке ототожнюється з пошуком власного «я», шляху до Бога і порятунку душі, однак стає одним із джерел трагізму в романі. Топос, що поєднує сакральне і профанне, – «віднайдений дім», який трактується як прихисток від хаосу і зла, а отже, і як структурований центр – космос. Т. Прохасько зауважує: «Зрештою, у житті кожної людини, де б вона колись не була, а чи буде, базових життєвих подій, дій і переживань не так багато: радість, страх, любов, біль, відчай, віра. Поступ історії, зміна часів тільки додають колориту, надають можливості проявлятися цим базовим речам у спосіб, який здається неповторним. Але саме так – із сплетення історії життя окремої людини й історії великої, історії світу – народжується література, яка викликає зворушення й захоплення» [Прохасько 2013: 5].

Унікальність автора, який безперечно є майстром письменницького пера, полягає в тому, що, оперуючи значними знаннями історичних, суспільних, культурних подій в Україні, він осмислює ментальність українського народу у світлі духовних орієнтирів, не відмежовуючи національні цінності від загальнолюдських. Через проникнення в глибинно-чуттєву структуру його текстів (психологічно-філософські переживання, роздуми, пошуки «я» персонажів, їх прагнення, мотивації, світосприйняття) відбувається прочитання ідейних задумів письменника на духовному, етичному й естетичному рівнях: активізувати в читача загальнолюдські цінності, національні ідеали та орієнтири, чітко усвідомлювати етнічну ідентичність, формувати мотиваційні установки патріотичного духу. Як наслідок, романи В. Лиса варто аналізувати в контексті екзистенц-філософії, що дозволяє проникнути в їх символічний наратив: кризовий стан українського буття ХХ ст. зумовлює пошук власного призначення та місця у соціумі, переоцінку традиційних вартостей і трагічних ситуацій, що визначають внутрішні модифікації людської душі на ментальному рівні, сприяють формуванню розумної і сильної особистості.

В сучасній українській прозі В. Лис – один із найбагатогранніших митців, який постійно прагне до жанрово-стильових трансформацій, майстерно синтезуючи динамічний

сюжет, актуальну проблематику і психологічний конфлікт, що мотивують амбівалентність дійсності, її нетривіальність. Він – творець українського бестселеру, який визначає його достойне місце в сучасному літературному процесі. Його романістика розкриває пильну увагу до сфери людської свідомості як об'ємної і гетерогенної психічної структури в добу соціальних зламів та катастроф. Лаконізм оповіді, концентрація образів, знаковість деталей, екзистенційність мислення, акцент на світовідчуттях персонажа, заглиблення у психіку, показ внутрішнього світу людини (трагічного, зболеного, приреченого) через реалії повсякденної дійсності, безперечно, свідчать, що його творчий доробок – сучасний неореалістичний прозапис.

Література: *Лис 2008:* Лис В. «Мені цікаво розповідати історії» / В. Лис // Альманах ЛітАкцент. – К.: Темпора, 2008. – Вип. 2. – С. 465-474; *Лис 2013:* Лис В. Соло для Соломії: роман / В. Лис; передм. Т. Прохаська. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 368 с.; *Лис 2012:* Лис В. Століття Якова [Текст] / В. Лис; передм. О. Забужко; внутр. оформл. Т. Коровіної. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. – 240 с.; *Поліщук 2011:* Поліщук Я. РЕВІЗІЇ пам'яті: літературна критика / Я.О. Поліщук. – Луцьк; ПВД «Твердиня», 2011. – 216 с.; *Прохасько 2013:* Прохасько Т. Кант для Соломії / Т. Прохасько // Лис В. Соло для Соломії: роман / В. Лис; передм. Т. Прохаська. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – С. 5-6; *Свято Роксоляна:* Свято Роксоляна. З цього можна зробити напевно добрий сценарій, або Деякі міркування про триумфальний роман Володимира Лиса [Електронний ресурс] // Роксоляна Свято. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseller-volodymyra-lysa/>; *Скорина 2011:* Скорина Л. Загадки Володимира Лиса / Л. Скорина // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія: зб. наук. пр. – Черкаси, 2011. – Вип. 10. – С. 94-105; *Тюрдьо 2008:* Тюрдьо Н. Еволюція роману і літературно-мистецькі традиції ХХ століття [Текст] / Наталія Тюрдьо // Вісник Черкаського університету ім. Б. Хмельницького. – Серія «Філологічні науки». – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – Вип. 138. – С. 12-18.

Бородица С. Проза Владимира Лиса в современном украинском литературном дискурсе.

В статье очерчивается феномен творческого мышления Владимира Лиса в контексте украинского прозаического письма начала XXI века, определяется сущность его эстетической концепции, которая

оказалась, в частности, в жанрово-стилевом расширении пределов классического романа.

Ключевые слова: жанр, неомодернизм, поэтика, роман, семейная сага, стиль.

Лідія Вербицька

УДК 821.161.2-1.09 Франко І.

ББК 83. 34. (4УКР)

Романтико-реалістичний пафос «Майових елегій» Івана Франка

У статті визначено романтико-реалістичне спрямування «Майових елегій» Івана Франка, які таким чином слугують об'єднавчою ланкою між ранніми віршами «З вершин і низин» та останніми мотивами «Днів журби». Під реалізмом і романтизмом розуміється щось більше, ніж конкретні літературні стилі.

Ключові слова: елегія, романтизм, реалізм, внутрішня психологічна функція пейзажу, суспільна функція пейзажу, світосприймання митця.

The paper defines the romantic-realistic direction of «Spring Elegy» by Ivan Franko, which thus serves a unifying link between the early poems «From Tops and Bottoms» and the late motives of «From the Days of Sorrow». Romanticism and realism herein imply more than just specific literary styles.

Key words: elegy, romanticism, realism, inner psychological function of the scenery, social function of the scenery, artist's worldview.

1901 року на сторінках «Літературно-наукового вісника» з'являються друком «Майові елегії» І.Франка (лише I, II, III, бо ж IV – 1905 у цьому ж журналі, а V – у 20-титомному виданні творів Івана Франка (т.13, 1954). Вони поєднують весняним пафосом ранні вірші «З вершин і низин» та останні мотиви «днів журби». Алегоричні мотиви боротьби двох символічних пір року – зими й весни – із новою силою повертаються з веснянок в поетичні строфи «Майових елегій». Ліричний герой елегійного дистиху, як і Франкової громадянської лірики, мріє про «вершини», «той полет Лікарів», проте суспільна атмосфера «низин» затягує його у свої тенета. Збірку ж «Із днів журби» завершує поема «Іван Вишенський», де аскетичні роздуми героя супроводжують думки